

Toda prošli so časi take domoljubne skolastike, in zopet je skladateljem češka ljudska pesem po pravici nezmotno vodilo.

Tudi filozofija in znanosti so lahko narodne; narodna posebnost se ne kaže samo v tem, kar se misli, ampak tudi v tem, kako se misli. Angleška filozofija je n. pr. drugačna od nemške ali francoške. Duševni voditelji češkega naroda so se naslanjali z večine na nemške filozofe; Palacký je kantovec, Havliček pa zastopnik filozofije zdravega razuma. Zanimiv je problem češke filozofije, ki ga je sestavil leta 1848. *Avguštin Smetana*. Le-temu je češki narod dedič preživele germansko-romanske prosvete; Čehom je dana naloga, da ohranijo zaklade nemškega genija bodočnosti, in da jih upravljajo potomcem v korist. Samostojna nemška filozofija bo po njegovih mislih nehala.

Pridobitev češkega srednjega šolstva je važen moment za narodno organizacijo. Značilno za praktične težnje na šolskem polju je to, da so si Čehi preje priborili tehniko nego univerzo. A tudi početki češke univerze, ki se je polagoma izcimila iz čeških predavanj na nemški univerzi, kažejo praktično smer; medicina, pravo, filozofija in zgodovina so služile bolj praktičnim namenom, nego strogemu znanstvu. Dokler niso dobili Čehi svoje univerze, niso imeli skoraj nič strogo znanstvenih knjig in so bili docela odvisni od nemške vede. Toda po pravici jih opominja Masaryk, da bi morali oni kot narod Komenskega na vso moč gojiti filozofijo, znanstvo in umetnost. —

Na podlagi historijskega razvoja se dalje razmotruje vprašanje, kako naj postopa majhen narod, da se obdrži. Zgodovina nas uči, da se ta boj za obstanek ne sme vršiti nasilno, temveč mirno, ne z mečem, marveč s plugom, ne s krvjo, pač pa z delom, ne s smrtjo, ampak z življenjem. Tako nas uči zgodovina, in tako nam vele naši veliki prednjiki. Pred vsem priznava Palacký, da so ravno literarniki prvi buditelji naroda. Mali narod more le z duševno, nikdar ne s fizično močjo zmagovati. Husiti niso zmagovali toliko s fizično srčnostjo, kakor z mladeniškim navdušenjem za svoje ideje in pa s svojo višjo omiko. Dvesto let pozneje se je češki narod pogubil po belogorski bitvi, ker je bil duševno propadel in je bil nasprotniku jednak le v nravni gnilobi. Še dvesto let po tej bitvi je narod samo životaril, in kar je bilo duševne sile v njem, se je pojavljalo v tujem jeziku in v tuji obleki. Pozabljen in zaničevan je bil češki narod. Novo veljavo si je priboril zopet le z duševno svojo zmožnostjo. To so Palackeja trditve.

Tudi Masaryk pripoznava, da je zgodovina v istini učiteljica življenja, in da je nam te učiteljice treba. Toda historizem postane lahko nevarna narodna stvar. Šafařík in Kollár sta vodila našo misel jednostranski v prošlost slovansko; Palacký je popravil to jednostranstvo nekoliko s tem, da se je obračal do češke prošlosti. Historizem pa je spravil tudi Palackeja v marsikakem oziru na nepravo prekonservativno pot. Prva učiteljica nam bodi, tako uči Masaryk, marveč sedanjost. Historiško znanje nam ne bodi jedini vir narodne zavesti; privzeti je tudi druge znanosti, ki nas poučujejo, kak da je svet in kak boče, to je: prirodne in socialne vede. (Dalje prihodnjič.)

Akademijin predsednik, ki piše za kmete. V Krakovu je izšla pred kratkim jako zanimiva knjiga: Nasze dzieje w ostatnih stu latach przez Stanisława hr. *Tarnowskię*. To poljsko zgodovino zadnjih sto let je objavljala v kmetiškem ljudstvu namenjenem časniku »*Krakus*« in jo zdaj izdal v večji knjigi s podobami prof. Tarnowski, predsednik krakovske akademije, profesor poljske literature in duševni vodja krakovskih konservativcev (stańczykow). Po zadnji nesrečni vstaji l. 1863. so se zbrali v Krakovu odlični in visoko izobraženi možje, ki so začeli pogumno poljsko pretoklost v pravi podobi kazati ter narod sistematično odgajati, da ne zajde zopet na nevarna pota, ki ga vedejo v pogubo. Ti „gasitelji duha“ so si osnovali vplivni mesečnik „*Przegląd Polski*“, in tako zvana krakowska šola, posebno zgodovinska je vodila poljsko plemstvo in raz-

umništvo (pri Poljakih se ta dva pojma precej strinjata) do novega prerodenja in do znanih uspehov v Avstriji. Vender tudi novodobne ideje se pred Krakovom ne ustavljajo, in tudi poljski kmet se je začel gibati. Večinoma so se doslej zanj brigali le nasprotniki vladajoče stranke, ali kmalu je tudi ta izprevidela, da je treba „chłopa“ gnotno in duševno povzdigovati. Izdaje velikih pisateljev za neizmerno nizke cene, poučne knjižice, društva za narodno omiko, kmetiške čitalnice in podobne reči so tudi najvišjim krogom pri srcu. Kako daleč sega rodoljubna dolžnost in pa skrb, da kmet ne preskoči ojuic, pokazuje pač to, da je sam akademijin predsednik napisal zgodovino poljskih nesreč za ljudstvo, posebno z ozirom na Galicijo, seveda v duhu svoje stranke, ali lepo in živo. Ni treba omenjati, da je knjiga tudi za druge kroge, in da lahko posebno koristi tudi Slovanom, ker je najkrajši in najpopolnejši spis o novejših poljskih dogodkih. Vreden primer pa je gotovo za vse manjše narode!

— M. M.

Opera Avguste Holmèsove ni uspela. Vsebina libreta, katerega je spisala ista skladateljica je ta-le: Dva črnogorska junaka, Mirko in Aslar se pobratita. Črnogorci privedo turško ujetnico Jamino, katero pokloni Mirko svoji materi. Jamina ga z zaljubljenimi pesmimi pridobi za-se, da pobegne z njo v gore. Aslar za njim, da bi ga privedel zopet na pravi pot. Ali Mirko je preveč v zaujkih premetene Turkinje; vname se prepir, in v tem zabode Jamina Aslarja in pobegne. Mirko ostane preplašen, Aslar pa, ki je samo lahko ranjen, reši Mirkovo čast z nesebično lažjo. Mirko pobegne venderle za Jamino. Da oglušni vest zaradi pogažene vere in domovine, se uda orgijam. Kar pride zopet Aslar in mu navesti, da prihajajo Črnogorci, ter ga poziva, naj se vrne domovini v naročje. Mirko neče, Aslar tedaj ubije Mirka, da ga reši sramote izdajniške. Zmagoviti Črnogorci prihajajo, in zrno iz puške pogodi Aslarja. — Libreto je preveč vsakdanjski in Mirkovo vedenje psihološki neutemeljeno. Glasba ima mnogo lepih točkov, a orkestracija je bučna in vender prazna. Pela se je izvrstno. Da ni uspela, temu je krivo nekoliko tudi pomanjkanje klake. Kritika se je izrazila pristransko nepovoljno in krivično, ali vsaj brezobzirno, ako se pomisli, da so se slabša dela vzprejela s pohvalo, ko jih je ščitila kaka mogočna koterija.

— Med novimi gledališkimi novostmi, katere so se iznesle poslednji čas v Parizu na pozornico, nas zanimata drama Coppéejeva »Pour la couronne« (Za krono) in opera »La montaigne noire« gospodične Holmèsove. Drama François Coppéeja je črpljena iz južnoslovanske (menda bolgarske) zgodovine ter je bila vzprejeta z živahno pohvalo. Vsebina je ta-le: Mihajl Brankomir in sin mu Konstantin branita balkanske klance proti Turkom. Konstantin se vrača zmagovit iz boja, in oče mu pokloni rokinjo Milico, kateri zopet Konstantin poklanja svobodo in nož za spomin. Brankomirova žena, Bazilida, mačeha Konstantinova, je vrlo slavohlepna in želi, da bi nje mož postal knez. Da bi to dosegla, pregovori Brankomira, da naj izla Turkom klance in z-njih pomočjo postane knez. Milica zve za to osnovo in obvesti Konstantina. Ta skuša očeta odvrniti od samohlepne namere, a Brankomir misli samo na kuezjo čast in na Bazilido. Konstantin hoče zapaliti kres, ki bi narod vzdignil proti četam turškim, ki so se že bližale, a oče mu hoče to zabraniti; pri tej priliki ubije sin očeta. Konstantin išče smrti v boju, a Turki ga premagajo. Bazilida ga zdaj okrivi, da je hotel izdati on klance Turkom. Konstantin bi se lahko rešil, ako bi hotel odkriti resnico, ali on molči, in za kazen ga obsodi narod, da naj se prikuje pod kip, katerega je hvaležni narod postavil njegovemu očetu. Ko se to godi, prihiti Milica in ga sune z nožem, katerega ji je bil poklonil, v srce in potem še sebe.

Popravek. V današnjem listu str. 429. naj se v Koroški pesmi (Korotan I.) čita kot zaglavje »Na Jepi«.